

Anh hùng lực lượng vũ trang nhân dân
liệt sĩ Đỗ Văn Thi

KÝ ỨC VỀ ANH HÙNG ĐỖ VĂN THI

Bùi Thuận

Võ Hồng Châu cũng là một nhân vật có cuộc sống khá lạ đời. Đã 71 tuổi, từng tham gia thanh niên Tiền phong những ngày đầu mới thành lập ở Cù Lao Phố xã Hiệp Hòa, vào công tác ở chiến khu Bình Đa, bị giặc Pháp bắt, được thả ra lại tiếp tục hoạt động, đến thời Mỹ lại bị bắt, được thả lại tiếp tục công tác. Ông Châu quen biết khá nhiều những cán bộ lãnh đạo, những nhà văn, nhà báo cách mạng tên tuổi như: Nguyên Hùng (Mạc Đăng Thân), Hoàng Văn Bôn... Thế mà suốt 25 năm qua từ sau ngày đất nước được giải phóng, ông vẫn sống cu ky một thân một mình trong căn nhà bẽ bộn chật hẹp của Ban Văn hóa thông

tin xã Bửu Hòa ngay cạnh bùng binh chợ Đồn ồn ào, bụi bặm - nơi vừa là chỗ ở vừa là nơi làm việc của ông. Gần đây, ông Võ Hồng Châu còn bỏ rượu, bỏ thuốc lá và bỏ cả cà phê, không còn thích trò chuyện, trao đổi với ai. Thế nhưng khi nghe hỏi chuyện anh hùng Đỗ Văn Thi thì ông già có vẻ lụm khụm vì thương tật của đòn tra khảo ở các nhà tù Mỹ ngụy trước đây dường như hùng hồn, sôi nổi hẳn lên. Và con người có vẻ bức xúc về các mối quan hệ xã hội đang có nhiều sự phân hóa này bỗng nói về chiến hữu của mình với sự trang trọng kính nể lạ thường: Thực ra anh Một (Đỗ Văn Thi) lớn hơn tui đến 3 tuổi. Tuy cùng ở chung một làng là Cù Lao Hiệp Hòa, nhưng anh là lớp đàn anh của tui...

Không phải chỉ có ông Châu mà sau đó gặp thêm những người từng quen biết, thậm chí từng là kẻ cựu thù của anh hùng Đỗ Văn Thi, tôi đều nghe cái giọng kính nể khi nói đến... anh "Một", ông "Một". Mà đã là nhân vật anh hùng thì chuyện người đời kính nể là phải thôi. Lớp người trên 70 tuổi còn khá ít ở Biên Hòa, còn nhớ cách đây khoảng 60 năm, vào ngày lễ quốc khánh nước Pháp 14/7/1941, chính quyền tỉnh Biên Hòa có tổ chức nhiều trò vui và đua tài ở khu nhà mát đối diện với Tòa Bó. Người đoạt được giải nhất bơi lội là một thành viên cao lớn tên Đỗ Văn Thi. Tên tỉnh trưởng người Pháp vừa trao giải thưởng, Thi ngậm vào miệng phóng cái ào xuống sông Đồng Nai lội luôn một hơi về nhà ở Cù Lao Hiệp Hòa. Đỗ Văn Thi là người bơi lội giỏi có tiếng ở Biên Hòa mà cho đến nay

chưa ai thực hiện được không chỉ nổi tiếng vì lợi giỏi, cậu con trai út của gia đình ông Cả Nhuận giàu có nhất nhì ở ấp Bình Tự trên Cù Lao Phố, Hiệp Hòa còn là người “có học” và sớm tỏ ra là bậc đàn anh, thủ lĩnh đối với đám trai trẻ trong làng. Có đến 12 anh chị em, Đỗ Văn Thi là con thứ 11 nên được gọi là út Một và được cho sang Bình Trước để học ở cái trường duy nhất thời bấy giờ tại Biên Hòa là Ecole Pritare Complemenlaire (Nay là trường Nguyễn Du). Cha của Thi, ông Đỗ Văn Nhuận tuy đứng ra làm Hương Cả trong làng nhưng rất thương người nghèo và tích cực ủng hộ Việt Minh bằng cách giao trâu bò đưa vào vùng kháng chiến. Bà Cả (Nguyễn Thị Giàu) mẹ của Thi thì tiếp tế gạo, nếp... Riêng út Thi lại tập hợp nam nữ thanh niên trong làng để dạy chữ quốc ngữ và truyền bá lối sống mới lành mạnh...

Cách mạng tháng Tám thành công, nhân dân Biên Hòa đứng lên giành chính quyền, được sự dìu dắt của các đồng chí Ba Ký (Nguyễn Văn Ký), Ba Thu (Nguyễn Văn Thuận), Đỗ Văn Thi tham gia vào lực lượng Quốc gia tự vệ cuộc. Nhờ có uy tín của một đàn anh thủ lĩnh, tổ chức quốc gia tự vệ cuộc do Một Thi lãnh đạo đã thu hút đông đảo thanh niên hăng hái tham gia, luyện tập và Đỗ Văn Thi nhanh chóng trở thành hạt nhân lãnh đạo phong trào cách mạng ở xã Hiệp Hòa rồi lan mạnh ra khắp quận Châu Thành (một phần Biên Hòa, Tân Uyên, Dĩ An ngày nay). Sau khi Pháp tái chiếm Biên Hòa, được sự chỉ đạo của Xứ Ủy Nam Kỳ để chuẩn bị cho cuộc kháng chiến lâu dài,

các lực lượng cách mạng của tỉnh tạm thời rút dần ra chiến khu Bình Đa và Tân Uyên. Riêng các lực lượng cách mạng của quận Châu Thành vẫn đứng chân tại Hiệp Hòa. Quận ủy và Ủy ban cách mạng lâm thời quận Châu Thành họp bàn và giao Đỗ Văn Thi đứng ra tổ chức đội tự vệ để làm nhiệm vụ bảo vệ các đoàn thể kháng chiến, đồng thời diệt ác trừ gian, ngăn cản kế hoạch lập tề của giặc.

Thế là ngay trên đất Cù Lao Phố, nơi giặc Pháp vừa tái chiếm xong thị xã Biên Hòa và đang mở rộng việc chiếm đóng các vùng phụ cận, một tiểu đội tự vệ gồm toàn những thanh niên dũng cảm, sức sôi lòng yêu nước ra đời, thực hiện mệnh lệnh của Trung ương là gây rối địch, kìm chân chúng, để đồng bào miền Bắc, miền Trung có đủ thời gian chuẩn bị cho công cuộc kháng chiến. Đồng chí Nguyễn Bình - Khu bộ trưởng khu 7 đưa ra chủ trương: Mở đợt hoạt động quân sự ngay tại nội ô thị xã Biên Hòa để kích lệ tinh thần kháng chiến của nhân dân. Đêm 1 rạng sáng ngày 2/1/1946, tiểu đội tự vệ của Đỗ Văn Thi phối hợp cùng lực lượng quốc vệ đoàn bí mật lội qua sông Đồng Nai tràn lên thị xã Biên Hòa đồng loạt nổ súng vào các chốt lính, tháp canh... đặc biệt bắn cháy chợ Biên Hòa.

Trận đầu tiên đánh Pháp ở Nam bộ sau khi chúng tái chiếm Việt Nam tuy không gây cho bọn xâm lược sự thương vong nào đáng kể nhưng làm nức lòng đồng bào cả nước và tên tuổi của tiểu đội tự vệ "ông Một"

NHỮNG ANH HÙNG ĐẤT ĐỒNG NAI

nổi lên như tấm gương sáng về lòng gan dạ, dũng cảm. Và nhờ thế “đội tự vệ ông Một” được vinh dự chọn bảo vệ cuộc bầu cử Quốc hội của chế độ nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa lần đầu tiên được tổ chức tại vùng giải phóng tỉnh Biên Hòa vào ngày 6/1/1946. Còn những tên tay sai của giặc Pháp rất sợ “tự vệ ông Một” sẽ bất ngờ xuất hiện, nên chúng có phần co cụm hoạt động.

Thực hiện sắc lệnh số 23/SL của Chủ tịch Hồ Chí Minh về việc thành lập Nha Công an vụ, tháng 4/1946, quốc vệ cuộc Biên Hòa được đổi tên thành Ty Công an Biên Hòa. Đồng chí Nguyễn Văn Ký được Khu ủy miền Đông chỉ định làm Bí thư Tỉnh ủy kiêm trưởng Ty Công an. Ty Công an Biên Hòa rút đồng chí Đỗ Văn Thi về giao nhiệm vụ thành lập đại đội Quốc vệ đội. Quốc vệ đội của Một Thi quy tụ được 30 thanh niên dũng cảm, nhưng chỉ có 4 súng mứt và một ít lựu đạn, còn lại là gậy gộc, dây thừng... Đơn vị được đưa về đóng quân ở ngọn sông Buông trong chiến khu Bình Đa. Thế nhưng bên cạnh nhiệm vụ bảo vệ các đoàn thể kháng chiến, bảo vệ chiến khu... Một Thi còn chỉ huy Quốc vệ đội đi diệt ác trừ gian bằng những hành động xuất quỷ nhập thần, làm cho địch không còn dám ra vùng tự do. Cùng với các đồng chí Nguyễn Văn Ký, Đinh Văn Nay, Một Thi đã vận động được một thân binh Pháp ở bót Tân Vạn đem khẩu trung liên FM đầu bạc ra hàng...

Vào cuối năm 1946, trong một lần đi về Cù Lao Phố, Một Thi bị bọn lính ở bót Hiệp Hòa bắt được.

Mừng rỡ, bọn giặc liền đưa “ông Một” ra bờ sông Đồng Nai định bắn chết rồi thả trôi sông. Không ngờ, Một Thi nhảy xuống sông trốn thoát.

Tiếp đó, bằng mưu trí hết sức độc đáo của mình, Một Thi đã phối hợp với Chi đội 16 biến 2 hàng binh người Đức giả làm 2 sĩ quan Pháp vừa bắt được Việt Minh đem giao cho xếp bót Đờ La ở Tam An (huyện Long Thành), để rồi bất ngờ bắt sống được cả 12 tên giặc trong bót, tịch thu 13 khẩu súng trang bị thêm cho Quốc vệ đoàn. Giữa năm 1947, nhận được lệnh của lãnh đạo Ty Công an Biên Hòa là phải trừng trị bọn thân binh Cao Đài ở đồn Bến Gỗ, thường giả dân chài để đi cướp bóc, Một Thi cho Quốc vệ đội phục kích tại ngã ba Tắc Mậu. Lọt vào ổ phục kích của Quốc vệ đội, bọn thân binh Cao Đài phải bỏ xuống nhảy xuống sông trốn. Quốc vệ đội lại thu được 12 khẩu súng, trong đó có 3 tiểu liên Militel.

Có nhiều vũ khí, quân số Quốc vệ đội nhanh chóng tăng lên đến 50 người, nên phải chia thành 2 trung đội. Trung đội 1 do Một Thi chỉ huy lại nhận thêm nhiệm vụ nặng nề hơn là phối hợp với bộ đội Lam Sơn và bộ đội Chi Lăng đánh địch trên địa bàn trái rộng: Biên Hòa, Vĩnh Cửu và Xuân Lộc. Lính “ông Một” đánh đâu thắng đó. Giặc Pháp thua đau, giận dữ tung bọn mật thám, tề điệp truy lùng Đỗ Văn Thi ráo riết, chúng còn tăng cường khủng bố gia đình “ông Một” đang sinh sống tại Cù Lao Phố. Sau khi biết Một Thi lại vừa đánh bót Helena và thọc cả vào bót ngã ba

Máy cưa - trung tâm đóng quân của bọn Pháp ở thị xã Biên Hòa, bọn giặc liền qua Cù Lao Hiệp Hòa bắt người anh thứ tám của Một Thi là Tám Ní (tên thật là Đỗ Văn Phú - vốn cũng là công an mật năm vùng) để tra khảo mọi tung tích Một Thi. Người chiến sĩ công an này chẳng một lời khai báo, nên bị bọn giặc giận dữ đem nhốt trong bót miếu Thành Hưng rồi nửa đêm (8/12/1947) đâm anh lòi ruột và quăng xác xuống sông Đồng Nai.

Thêm nổi thù nhà, Một Thi càng đánh hăng. Quốc vệ đội của "ông Một" hết phá đồn Bến Gỗ lại đánh bót Tân Ba, diệt cả tên trung úy người Pháp sếp bót và 4 tên thân binh người Miên nổi tiếng hung ác... Đêm 30 Tết năm 1948, tên Nhái - người Pháp lai sếp bót Hiệp Hòa đóng ở cạnh cầu Rạch Cát - dẫn lính tuần tra đến nhà mẹ Một Thi. Thấy bà Cả Nhượng đang nấu nồi bánh tét, sếp Nhái liền hỏi:

- Nè bà Cả, có phải bà nấu bánh tét để tiếp tế cho "ông Một" phải không?

Vừa hỏi, tên Nhái vừa xông vào nhà và kêu người anh thứ mười của Một Thi là Đỗ Văn Danh mà tên sếp bót này biết rõ không có làm gì khác ngoài việc cày bừa, trồng tía nuôi cha mẹ già. Tên Nhái lấy giấy tờ của Đỗ Văn Danh và bảo ngày mai ra trình diện ở bót. Nại cứ là mồng một, mồng hai Tết không ai làm việc, đến sáng mùng ba, ông Danh mới ra bót Hiệp Hòa trình diện. Tên Nhái giận dữ bắt ông Danh nhốt luôn, không ngờ đêm ấy có nhóm du kích về Cù Lao bắn

phá, sếp Nhái nói là “ông Một” về cứu anh trai nên đem ông Danh, đang ở tuổi 30, chưa có vợ con, ra sân đôn cắt cỏ rồi thả xác xuống sông Đồng Nai.

Lo sợ, bà Cả Nhượng liền tìm cách cho đứa cháu nội trai duy nhất là Đỗ Văn Tiền (con trai ông Đỗ Văn Phú) trốn vào chiến khu. Sau đó Tiền được đưa ra miền Bắc học tập, công tác, mãi đến năm 1976 mới trở về miền Nam. Hiện nay ông Tiền đã nghỉ hưu, đang sống ở Cù Lao Phố. Chuyện Một Thi đánh giặc thì nhiều vô kể, nhưng chuyện kết thúc cuộc đời anh hùng ngang dọc của chàng trai Biên Hòa ở tuổi 32 này đang giữ cương vị Đoàn trưởng đoàn vũ trang tuyên truyền của thị xã Biên Hòa (gọi tắt là VT3) thật đáng thương tâm. Vào đầu những năm 50, giặc Pháp được tăng viện đã phản kích ác liệt. Một số cán bộ lãnh đạo của thị xã Biên Hòa dao động tinh thần, đã nhảy ra hàng giặc. Trong đó có trưởng công an thị xã Nguyễn Trung Chánh. Tên Ba Chánh đã khai báo và chỉ đường cho giặc bắt rất nhiều cán bộ và rún ép làm cho nhiều người khác phải lần lượt ra đầu hàng. Bọn Pháp đã tập hợp những tên phản bội lại thành toán biệt kích đồ đen (Groupe Noir) và giao cho tên Hoàng - nguyên là xạ thủ súng máy của bộ đội Lam Sơn làm trưởng toán.

Sau nhiều lần cùng bọn Groupe Noir bám sát “ông Một” - người đang được giặc Pháp treo thưởng 5.000 đồng tiền Đông Dương cho ai bắt hoặc giết được. Đêm 14/4/1965, Hoàng súng máy đã đột nhập

NHỮNG ANH HÙNG ĐẤT ĐỒNG NAI

vào được" quán dân quán "trong rừng số ông Tà" (nay là khu vực phía sau của phòng cảnh sát giao thông đường bộ) bắn chết Một Thi. Những tên Groupe Noir cũng có mặt lúc đó nhìn thấy ông Một Thi bị trúng nguyên tràng đạn, té từ võng xuống đất.

Không kể đứa con gái nhỏ vừa ra đời đã chết ngay trong trận lụt năm Thìn, bà Đỗ Duyên - con gái duy nhất còn lại của anh hùng Đỗ Văn Thi năm nay đã đúng 50 tuổi. Bà đang sống trong ngôi nhà tình nghĩa ở Cù Lao Phố.

Ông Ngô Văn Đa (tự Trường) năm nay 68 tuổi đang sống ở 70/15A, xóm 1, phường Thống Nhất, Biên Hòa là cựu đội viên công an xung phong, cựu đội viên võ trang tuyên truyền thị xã Biên Hòa. Người mà giữa năm 1947, lúc mới 15 tuổi, đã dám vào trại lính Tây ở khu công hăng BIF giả vờ làm bồi để lấy cấp khẩu súng trốn vào chiến khu Bình Đa. Sau đó gặp Một Thi chuyển sang làm đội viên VT3. Đêm 26/4/1952, chính Ngô Văn Đa cùng Lê Văn Cơ - một chiến sĩ đặc công tăng phái được Một Thi chỉ huy đã dùng mìn tự tạo đánh cháy kho xăng Biên Hòa là kho nhiên liệu lớn nhất miền Nam lúc bấy giờ với 2 bồn chứa 10 triệu lít xăng gây tiếng vang khắp cả nước. Ông Đa bây giờ rất già yếu, đặc biệt là đôi mắt luôn mờ đỏ vì đòn roi tra tấn của quân thù, lại cũng bất ngờ phấn chấn và sôi nổi như ông Võ Hồng Châu khi nhắc về người đồng đội cũ của mình:

- Tôi thuộc vào loại gan dạ, dũng cảm nên đi đầu

các anh lãnh đạo cũng kêu đi theo báo vệ, ngay cả anh Ba Cơ hoặc anh Bùi Thiệu Ngộ (lúc ấy là thư ký của Ty công an Biên Hòa)... Còn anh Một mà có chuyện gì dữ là kéo tôi theo. Nhưng so với anh Một thì tôi thua xa, ảnh gan lì lắm. Tay không vậy chớ gặp Tây cũng đánh, đi công tác mà không có ghe cũng lội đại qua sông... Tôi chưa thấy ai ngon lành, anh hùng như anh Một!